

کژکارگردی آموزش سواد مالی در اقتصاد نامولد ایران

یادداشت

کیمیل سوهانی
پژوهشگر توسعه و مستندساز

در سال‌های اخیر، آموزش سواد مالی به یکی از محورهای سیاست‌گذاری آموزشی در ایران تبدیل شده است. این نوع آموزش ها عمدتاً با شعار توانمندسازی فردی، ارتقای مهارت‌های مدیریت پول، افزایش قدرت تصمیم‌گیری اقتصادی و بهبود رفتارهای مالی نسل آینده طراحی شده‌اند. با این حال، انتقال بی‌درنگ و غیرانتقادی این الگوها به جوامعی که ساختار اقتصادی آن‌ها بر پایه تولید و ارزش آفرینی پایدار بنا نشده، می‌تواند پیامدهای متناقض و پرمخاطره‌ای در پی داشته باشد. فارغ از موافقت یا مخالفت با کلیت نظام سرمایه داری به عنوان یک چهارچوب اقتصادی، بحث حاضر معطوف به کارایی این آموزش‌ها در میدان واقعیت‌های عینی و ساختارهای اقتصادی موجود ایران است. مسئله اینجاست که آموزش سواد مالی در خلأ صورت نمی‌گیرد، بلکه در بستر اقتصادی مشخص و با ویژگی‌های نهادی خاص عمل می‌کند. در اقتصاد مانده ایران که ساختار آن نه بر پایه تولید که بر اساس درآمد‌های رانتی، مالی‌سازی دارایی‌ها و سوداگری شکل گرفته، این پرسش اساسی مطرح می‌شود: آیا آموزش استاندارد سواد مالی که برای کار در اقتصادهای باثبات و تولید محور طراحی شده، در چنین بستری به اهداف مشخص شده خود دست می‌یابد؟ این یادداشت، با پذیرش واقعیت‌های موجود به عنوان نقطه عزیمت، در پی واکاوی این تناقض است که چگونه آموزش به ظاهر مفید سواد مالی، در ساختار معیوب اقتصادی کنونی می‌تواند به عاملی برای تشدید نابرابری، ترویج فردگرایی اقتصادی و تعمیق شکاف اقتصاد از تولید تبدیل شود.

در این یادداشت استدلال خواهیم کرد که گسترش آموزش سواد مالی در یک اقتصاد غیرمولد، مالی شده و رانتی، نه تنها به توسعه پایدار کمک نمی‌کند، بلکه می‌تواند به عاملی برای توجیه و تعمیق منطق سوداگرانه حاکم بر اقتصاد و بازتولید نابرابری‌های ساختاری موجود بدل شود. این آموزش‌ها، در نبود نهاد‌های شفاف و عادلانه و در فضایی که موفقیت مالی بیشتر مرهون بهره‌گیری از رانت و فرصت‌های سوداگرانه است، به شکل پارادوکسیکالی، «قربانی سازی» فردی را به دنبال دارند؛ به این معنا که شکست‌های اقتصادی نه ناشی از کاستی‌های سیستم که نتیجه بی‌مهارتی و بی‌عرضگی افراد قلمداد می‌شوند.

ایران، به عنوان نمونه‌ای از اقتصادهای رانتی و مالی شده، صحنه‌ای است که در آن، آموزش استاندارد سواد مالی با زمینه واقعی اقتصاد ملی در تعارضی بنیادین قرار می‌گیرد. این اقتصاد، مبتنی بر درآمد‌های نفتی، ساختارهای رانت‌گستر، نهاد‌های ضعیف تولیدی و بخش مالی‌ای است که غالباً نه در خدمت توسعه واقعی، بلکه در خدمت خلق پول از پول و سوداگری عمل می‌کند. در چنین بستری، طرح آموزش فراگیر سواد مالی برای دانش آموزان، فراتر از یک برنامه آموزشی ساده، به یک «پروژه سیاسی - اجتماعی» بدل می‌شود که نیازمند نقدی دقیق از منظر اقتصاد سیاسی، جامعه‌شناسی انتقادی و فلسفه تربیت است. آموزش سواد مالی در چنین ساختار معیوبی، بذرفهمی فردگرایانه، سودمحور و غیرمولد از اقتصاد را در ذهن نسل آینده می‌کارد. این آموزش‌ها دانش آموزان را تشویق می‌کند به جای پرورش تفکر انتقادی درباره مفاهیمی چون «ارزش آفرینی»، «تولید»، «کار جمعی» و «عادلالت ساختاری»، صرفاً در پی بهینه‌سازی موقعیت فردی خویش در چهارچوب نظم موجود باشند و این یعنی بهره‌گیری هرچه ماهرانه‌تر از فرصت‌های سوداگرانه کوتاه‌مدت که بازتاب دهنده مکانیسم‌های غالب بر اقتصاد معاصر ایران است. بدین ترتیب، این آموزه‌ها نه تنها راه‌گریزی از بحران‌های اقتصادی نشان نمی‌دهند که با عادی سازی و درونی سازی منطق حاکم، به بازتولید چرخه معیوب اقتصاد رانتی و تضعیف هرچه بیشتر بنیان‌های اخلاقی و تولیدی جامعه دامن می‌زنند. سرمایه داری تولیدی به نظام اقتصادی‌ای اشاره دارد که در آن موتور محرک اصلی اقتصاد و منبع اصلی خلق و انباشت ثروت، فعالیت‌های مولد و صنعتی است. در این الگو، مفاهیم بنیادینی مانند رقابت در بازار و انباشت سرمایه، حول محور تولید کالاها و خدمات واقعی شکل می‌گیرد. به عبارت ساده‌تر، ثروتی که قرار است انباشته شود از «خلق ارزش جدید» ناشی می‌شود، نه از خرید و فروش و دلالتی روی دارایی‌های موجود. در چنین فضایی رقابت بازار در خدمت کارایی تولیدی است و موفقیت یک بنگاه، به توانایی آن در سازماندهی مؤثرتر عوامل تولید و پاسخگویی به نیازهای بازار بستگی دارد. در این اقتصاد نقش بخش مالی، خدمت‌رسانی به تولید است.

ادامه در صفحه ۶

فرهنگستان

شماره ۴۵۷۱
صفحه ۸
تومان ۱۰۰۰۰
سه شنبه ۱۱ آذر ۱۴۰۴
۱۱ جمادی‌الثانی ۱۴۴۷
۲ دسامبر ۲۰۲۵

نیروگاه‌های تجدیدپذیر که پروژه شخصی
رئیس جمهور است از اسفند ۱۴۰۳ تاکنون
پیشرفت ۱۰۰ درصدی داشته

۲ برابر برق خورشیدی بیشتر

نتانیا هو، فرماندار ایالت ۵۱ ام

دادگاه بی بی دوباره لغو شد، نحوه ورود ترامپ به سیاست داخلی
رژیم به گونه‌ای است که صدای صهیونیست‌ها را درآورده ۷

سپیده میرزایی، برنده مدال دانشمند جوان جایزه مصطفی در گفت‌وگو

با برنامه «میدان دانشگاه» تشریح کرد

پروژه بزرگ دانشگاه آزاد
برای درمان سرطان ۴

درباره آقازاده نماینده لردگان
و علل تلقی منفی جامعه از آقازادگی

روی دیگری از آقازادگی ۲

نماینده مجلس خبر «فرهنگستان» را تأیید کرد

داستان سه شرط
عجیب ترامپ ۲

فیلم جامعه مک‌دونالدیزه شده

«فرانکشتاین» گیرو دل‌تور، نگار مجموعه‌ای از تولیداتی است که در سال‌های اخیر
درباره مسئله جدال علم و احساس ساخته شده است ۱۵

